

Vážené kolegyně a kolegové,

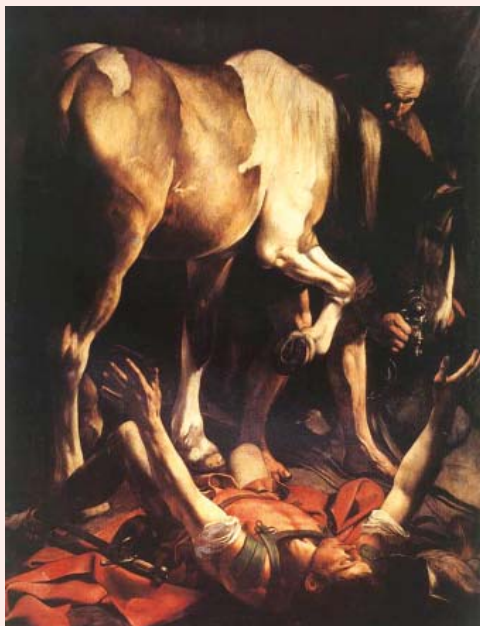
jeden ze starých názvů epilepsie je **morbus sacer**, svatá nemoc. Epileptické záchvaty vždy budily pozornost, údiv či strach. Ne náhodou se generalizované záchvaty nazývaly **grand mal** – velké zlo. Proto také název **morbus commitalis** – zasedání římského sněmu, **committia**, bylo přerušeno, pokud v jeho průběhu někdo dostal záchvat. Různé kultury a náboženství se k epilepsii stavěly různě, záchvaty byly považovány za spojení s božstvím nebo posedlost ďáblem. Mnohé náboženské vize byly interpretovány jako záchvat – třeba Mohamedovy nebo obrácení sv. Pavla. Podle Skutků apoštolských jej osvítilo veliké světlo, padl na zem a uslyšel hlas: Saule, Saule, proč mne pronásleduješ? Saul vstal ze země, otevřel oči, ale nic neviděl. Museli ho vzít za ruce a dovést do Damašku (Sk 4,9). Možné souvislosti s epilepsií si všimli také umělci. Caravaggiovo **Obrácení** zobrazuje sv. Pavla ležícího se vztyčenými pažemi v poloze typické pro záchvat, jež vychází z čelního laloku (sekundární somatomotorická area). Záchvatové projevy se rychle mění, často trvají řádově sekundy, přesto je umělci dokázaly velmi přesně zachytit – například Rafael ve své vatikánské **Transfiguraci**. (Také Kubišta v brněnské Epileptické ženě. Znalci umění ji interpretují jako obraz utrpení nemocné ženy, já však vidím zcela zřetelně právě probíhající epileptický záchvat z ložiska v motorické oblasti tváře; tento obraz ovšem nesouvisí s náboženstvím, o kterém dnes píší.) Také v literatuře se objevují popisy záchvatů se stavem extáze – nejčastěji se v této souvislosti zmiňuje Dostojevský. Tři jeho literární postavy prožívají extatický stav, považovaný za popis jeho vlastní epileptické aury. Právě extatické stavy, osvětlení, světlo a hlas sdělující poselství, vnímané jako náboženské vize, mohly být projevy záchvatu či aury. Třeba u sv. Terезy z Avilly či Johanky z Arku. Přednáška na letošním sjezdu Epilepsy, Brain and Mind se příznačně jmenovala: Sv. Jana z Arku – svatá, čarodějnice, epileptička? O vztahu epilepsie a náboženství se debatuje již několik desetiletí. Součástí Geschwindova syndromu popsaného u osob s epilepsií je hyperreligiozita, hypergrafie a hyposexualita – vhodná kombinace pro svaté?

Když dávno jsem napsal do časopisu Universitas článek o historii epilepsie. Dostal jsem k němu rozzlobený dopis od lékaře z Jižní Moravy, reagoval s nevolí na zmínku o epilepsii sv. Pavla. Nechtěl jsem se dotknout jeho náboženského citění, ale dotkl. Co je správné – máme nebo nemáme diskutovat epileptickou genezi vidění osob, kterou jejich následovníci považují za posvátnou? Máme nebo nemáme diskutovat o patologickém podkladu stavu, který jiní považují za inspirovaný bohem? Z jiného pohledu – máme ve vědě a medicíně akceptovat tabuizaci některých témat ze společenských a náboženských důvodů? Odpověď není jednoduchá. Věřím, že svoboda bádání je nezpochybnitelná. Diktát ideologie a náboženství vědu ohrožuje. Výzkumy mohou být vedeny metodicky správně, mohou přinést zajímavé výsledky, ale riziko dezinterpretace je velké a zejména je nebezpečná tendence k potlačení „nevhodného“ výzkumu a reglementace otázek, které mají být výzkumem zodpovězeny. Protože, jak cituje Simon Schama (1) talmudistu Saula Liebermana: „Nesmysl, když je vše řečeno a učiněno, stále zůstává nesmyslem. Ale studium nesmyslu je věda.“ To neznamená, že věda nemá mít etické limity, je však rozdíl mezi etikou a ideologií. Definoval bych jej tak, že etika v medicíně a vědě definuje hranice mezi tím, co pomáhá a tím co ubližuje, ideologie vyžaduje potvrzení předem formulovaných idejí. Debata o tom, zda ta či ona důležitá událost byla projevem patologie, třeba epileptického záchvatu, je zábavná, avšak sotva lze dospět k objektivnímu důkazu. Přispívá však k desakralizaci posvátného; skeptický názor je v naší civilizaci legitimní, každý má právo kritického pohledu, i na náboženství. Na zmiňovaném sjezdu Meir Bialer, profesor Hebrejské univerzity v Jeruzalémě odpověděl na otázku, týkající se epilepsie u Mohameda, že toto téma neotevívá – pobuřuje a uráží dvacet procent jeho studentů, kteří jsou Arabové. Myslím, že tam někde je etická hranice. Vést podobnou debatu v muslimském světě by bylo možná činem otevírajícím vrata svobodné diskuzi, věstí ji tam, kde jsou muslimové minoritou, je zbytečné a nesmyslné. Studujeme a diskutujeme to, co má smysl a co je etické. Současně však braňme svobodu vědy.

Na vaše příspěvky se i s redakční radou těší

prof. MUDr. Ivan Rektor, CSc. – předseda redakční rady

1. S. Schama. Krajina a paměť. Argo 2007.

Obrázek 1. Michelangelo Merisi Caravaggio, Obrácení sv. Pavla na cestě do Damašku. Santa Maria de Popolo, Roma

Obrázek 2. Raffaello Sanzio, Transfigurace, Pinacoteca, Vatican